

TÜRKİYE-MISIR SİYASİ İLİŞKİLERİ (1920-1938)

Birinci Dünya Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğunun İtilaf Devletleri ile imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla imparatorluk parçalara bölünmüştür. Başta Yunanistan olmak üzere başka işgal kuvvetleri imparatorluktan kendi hissesine düşen yerleri geçici değil, daimi olarak işgal etmişlerdir.

Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere arkadaşları, Hıristiyan Bizans İmparatorluğunu kurmak için gelen Yunanlıları 9 Eylül 1922'de İzmir'de denize döktüler¹. Daha bazı engeller açılarak 29 Ekim 1923'te halk egemenliğine dayanan Cumhuriyet rejimi Türkiye'de ihdas edildi.

1920'lerde Türkiye'nin dış politikası; Misak-ı Milliye gerçekleştirmek, Ankara Hükümetini, Türkiye'nin yegane meşru hükümeti olarak tanınmasını sağlamak, karşılıklı menfaate dayalı olmak üzere her ülke ile ikili ilişkiler kurmaya yöneliktir².

Bu yıllarda Türkiye kurduğu Cumhuriyet rejimi ile gururlu olduğu gibi, yabancılara karşı ve onların Türkiye'deki çıkarlarına ve dış ülkelere karşı da son derece hassastı. Yalnız, yeni kurulan Devletin bütün müesseselerinde bir disiplinsizlik, kapris ve yerel yönetimlerin keyfi uygulamaları, milletin işlerini yavaşlatıyordu. Hele halk, hükümete vergi vermekten kaçınıyordu. Zira, Osmanlı İmparatorluğu döneminde bunlar bir çok vergi muafiyetinden yararlanmışlardı³.

Bu olaylar kendi akışı içerisinde giderken, Hilafetin ilgası, içeride ve dışarıda bazı tepkilere neden oldu. 1924-26 yılları arasında Mısır'da Hilafetin kaldırılması olayının tepkileri dinmemişti⁴

Gerçi muhafazakar Mısır çevrelerinden gelen eleştirilere Türkler önem vermiyordu. Gerçekten de Türkiye'nin Mısır Büyükelçisi 1926'da, Türkiye'nin Halifelik sorunu olmadığını pervasızca açıkladı. Zaten bu sıralarda da Mısır, İngiliz mandası altında olduğu için Türkiye ile herhangi bir şekilde yakın ilişkiye girme özgürlüğüne

¹ Yunanlıların İzmir'de denize dökülüş haberi Kahire'ye ulaştığı zaman, Kahire sokaklarında Türklerin başarısı sevinç gösterileriyle kutlandı. Çünkü Doğu, Batı'ya karşı zafer kazanmıştı. Bunu, Mısır aydınları Türkleri Yüceltmekle bir bakıma kendilerini de tatmin etmişlerdi. Bkz. Edward Reginold-Vere-Hodge, *Turkish Foreign Policy 1918-1948*, Suisse 1950, s. 87.

² PRO. F. O. 371/E 10937/44/24, *Turkey, Annual Report, for 1922*, Henderson'dan Lord Curzon'a, İstanbul, 7 Kasım 1923.

³ PRO. F. O. 371/E 4095/44/21, *Turkey, Annual Report, for 1923*, R. Lindsay'dan Mr. McDonald'a, İstanbul, 6 Mayıs 1924.

⁴ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, s. 535.

sahip değildi. Doğu milletlerinin esas amacı, iç işlerine karışmak için ayağına vurulmuş dış ülkelerin zincirini söküp atmak ve kendilerine özgü bir Batı hayatı yaşamını oluşturmaktı. Bu da, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşında gerçekleştirdiği başarıyı kendilerine örnek olarak almakla gerçekleşeceği kanısındaydılar⁵.

Bu arada 1927 yılında Türkiye ile Mısır arasında bir ticari anlaşma yapılmıştı. Buna göre; her bir ülkenin ürettiği mallar her iki ülkede de en fazla himaye gören ülke mamülü olacaktı. Ayrıca, Türkiye-Mısır siyasi ilişkileri iyi bir atmosfer içerisindeydi. Yalnız, Mısır Hükümeti, Mısır'daki Osmanlı teb'asına Mısır'daki kapitülasyonlardan istifade etme yetkisini vermemişti⁶.

Buna rağmen, 1928 yılı içerisinde Türkiye-Mısır ilişkilerinde bir gerginlik yoktu. Bu sırada İngilizlerin Mısır ile yapmak istediği anlaşmaya Mısır'ın itiraz etmesinden sonra, Türkiye'nin bütün sempatisi Mısır'dan yana idi. Çünkü Mısır'ın Batılı bir ülkenin, yani İngiltere'nin mandasından kurtulmak için mücadele ediyor diye Türkiye'de yorum yapılıyordu. Her ne kadar Gazi unutkan bir kişi ise de, Krallık rejiminden hoşlanmadığı için Kral Fuad'ın tahta çıkışını ve doğum gününü kutlamamak için bilhassa telgraf çekmemişti. Kral Fuat, bu davranıştan hayli rahatsızlık duydu. O da Gazi'ye, Türkiye'nin milli günlerini kutlamak için telgraf göndermediği gibi, bu önemli günler için Kahire'deki Türkiye temsilciliklerinde verilecek resepsiyonlara, Mısırlı bürokratların katılmasını yasakladı⁷. Bu nedenle, 1929 yılında Türkiye-Mısır ilişkileri ahenkli değildi. Mısır halkı değişik nedenlerle Türkler'e karşı iyi bakmışordu. Ayrıca Kral Fahd'ın Mısır monarşisiyle inkılapçı modern Türkiye arasında farklı rejimlerden dolayı zıtlık vardı. Bundan başka türkler saltanatı ve hilafeti tekrar Türkiye'de diriltmek isteyenlerin Mısır'dan yardım ve sempati gördüklerinden şüphe ediyorlardı. Diğer taraftan da Mısırlılar, Osmanlı devletinin eskiden kendilerine kötülük yaptıklarını akıllarından çıkarmıyorlardı. İki ülke arasında gerginliğe neden olan diğer bir sebep de, Mısır Milliyet Yasasının maddelerinden Türkler şikayetçydiler. Mısır Hükümeti ile bir türk arasındaki uyumsuzluğa karma mahkemenin bakmaya selahiyetli olmayışı, Türkler'in şikayetinin özünü teşkil ediyordu⁸.

Bu kararı Türkiye hoş karşılamadı. Türkiye bu kararın alınmasında İngiliz entrikalarının olduğunu ve Mısır hükümetinin Türkiye'ye karşı düşmanca tavrına atfediyordu. Ankara'daki İngiltere Büyükelçisi, Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü bey'i, Mısır'daki İngiliz Valisinin bu kararın alınmasında tamamen suçsuz olduğuna dair sözlerle ikna etti. Fakat bu defa Tevfik Rüştü Bey, Mısır Hükümetini suçlamaya başladı. Hatta kızgınlığını öyle arttırdı ki; Ankara'ya tatil için gelen Kahire'deki Türk elçisini bir ara tekrar Mısır'a geri göndermeme kararını bile almış, sonra da kararından vazgeçti. Elçi Muhittin Paşa Kahire'ye dönerken, İskenderiye'de tatil yapan Kraldan

⁵ Edward Reginald Vere-Hodge, *Turkish Foreign Policy (1918-1948)*, Suisse, 1950, s. 88.

⁶ *PRO. F. O. 371/E 1149/44/17, Turkey, Annual Report 1927*, G. Clark'tan A. Chamberlain'e, İstanbul, 27 Şubat 1928.

⁷ *PRO. F. O. 371/E90644/18, Turkey, Annual Report 1928*, G. Clark'tan A. Chamberlain'e, İstanbul, 6 Şubat 1929.

⁸ *PRO. F. O. 371/3828/10, Annual Report 1924*, G. Clerk'tan A. Henderson'a, İstanbul, 3 Şubat 1930.

görüşme talep etti. Gecikmeli verilen cevap ise Kral'ın rahatsız olduğu, bu nedenle Muhittin Paşa ile hemen görüşmesinin mümkün olmadığı şeklindeydi. Bunun üzerine Elçi de Kahireye gitti. Sonra yapılan girişimler üzerine Muhittin Paşa Kral'dan randevu aldı ve görüşmek üzere İskenderiye'de bulunan Saray'a gitti. Muhittin Paşa, kral ile randevu saatinde görüştürülmeyip bir müddet daha salonda bekletildiğini görünce, bir tertiple karşı karşıya olduğunu anlayıp görüşmeden vazgeçerek bekleme salonunun kapısını ilgililerin yüzüne çarparak Kahire'ye geri dönmüştür. Mısır Hükümeti, Muhittin Paşa'nın bu hareketini Türkiye Hükümetine şikayet etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşince Ankara Elçiyi geri çağırmağa karar verdi. Fakat Muhittin Paşa Mısır Dışişlerinden özür dileyerek mesele olumlu bir şekilde kapandı. Mamafih ilişkiler tamamen düzelmiş değildi. Hatta, iki ülke arasında uzun süredir müzakere edilen dostluk anlaşmasında küçük bir ilerleme dahi sağlanamamıştır.

1930 yılında iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler iyi değildi. Nitekim, yaz ayı içerisinde Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, İngiltere'nin Ankara'daki Büyükelçisi G. Clerk'e: " Birleşik Krallık içerisinde yaşayan bütün yabancılar, İngiliz Birleşik Krallığı'nın alacağı önlemler içerisine dahil edilmelidirler. Bu yolla, İngiliz Birleşik Krallığı, mandası altında bulundurduğu Mısır'daki insanların hayatını ve mal varlığını güvence altına almış olur " dedi.

1930 yılının sonlarına doğru Türk Hükümeti, Mısır'da kurulan karma mahkemelerin oradaki Türklerin davalarına da bakması için yaptığı girişimlerden pişmanlık duymuştur. Çünkü, netice alamadı. Bu yüzden, yine eskisi gibi Türkler'in davalarına yerel mahkemeler bakmaya devam etti⁹.

29 Ekim 1932 de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü kutlamalarında; yabancı misyon şefleri onuruna verilen yemekte, fes olayı nedeniyle Türkiye-Mısır siyasi ilişkilerinde yılın sonuna doğru bir gerginlik yaşandı¹⁰. Gazi Paşa bu resepsiyonda oldukça içmişti. Resepsiyon salonundan Gazi Paşa çıkarken; Mısır'ın Ankara elçisinin fesini eliyle vurarak yere düşürdü ve Elçiye: " Mustafa Kemal Paşa'nın fesi böyle anlamlı gecede giyme dediğini, Kralına haber etmesini söyledi. İçeriye bir garson çağrılarak fesi götürmesi emredildi. Fakat elçi fesini vermediği gibi resepsiyonu da terketti. Ertesi sabah Türkiye Dışişleri Bakanı Mısır elçisini ziyaret ederek kendisinden özür diledi.

Bütün oradaki davetliler bu olaya şahit olmuşlardı. Kısa bir süre sonra da olay mısır basınına aksetti ve basın bu olayı oldukça abarttı. Bu arada Elçinin olaya ait raporu da Kahire'ye ulaşmıştı.

Mısır Hükümeti olayı değerlendirdikten sonra yumuşak sözcüklerden oluşan bir notayı Türkiye'ye gönderdi. Buna karşılık olarak da Türkiye Dışişleri, olayın bir daha tekrarlanmayacağını ve özür dilediklerine dair karşıt nota'yı Mısır'a verdi.

⁹ PRO. F. O. 371/913/44/10, Turkey, Annual Report 1930, G. Clerk'tan A. Henderson'a, İstanbul, 18 Şubat 1931.

¹⁰ PRO. F. O. 371/E 529/44/8, Turkey Annual Report, 1932, G. Clerk'tan John Simon'a, İstanbul, 17 Ocak 1933.

Diğer yandan bu olay Türkiye’de ve Türk basınında son derece infiale neden oldu. Türk basını, Resmi telkinden dolayı böyle bir olayı red ve inkar etti. Aksine Gazi Paşa, özel ihtimam göstermek için Mısır Elçisinin yanına gitti, sıcak olması nedeniyle nazikane bir şekilde fesi çıkarmasını söylediğini iddia etti.

Bazı çekingenliklerin akabinde Kahire’deki İngiliz Yüksek Komiserinin meselenin yatışması için nüfuzunu kullanmasından sonra, iki ülke arasındaki heyecan yavaş yavaş ortadan kalktı. Yılın sonuna doğru mesele kapandı. Fakat, Türkiye tarafından teklif edilen Türkiye-Mısır ticaret ve yerleşim anlaşması müzakereleri çok az mesafe katetmişti¹¹.

1932 yılının son iki ayında, iki ülkeyi büyük bir şekilde rahatsız eden fes olayı kapanmış olduğundan, Türkiye-Mısır ilişkileri 1933 yılına iyi başladı.

Türk Kızılay’ının tertiplediği Yeni yıl balosunda, Ocak ayının ilk saatlerinde Gazi Paşa Mısır elçisini yanına davet ederek samimi, fakat biraz alaylı bir şekilde fes sorununu ortaya atarak, Kral’a hürmetlerini sunmasını Elçiden istemiştir. Birkaç gün sonra bir Milletvekili ve nüfuzlu bir gazeteci, fes olayının tatlı bir şekilde sonuca bağlanmasında her iki ülkenin devlet adamlarının iyi niyet ve temkinli davranışlarıyla birlikte İngiliz hükümetinin uzlaştırıcı ve dostca tutumunu Milliyet gazetesinde başmakalesinde dile getirdi. 26 Mart’ta Gazi ani bir kararla Mısır Elçiliği’ne gitmişti. Orada Mısır Kralı Fuad’ın doğum gününü kutlama resepsiyonu vardı ve Gazi orada saat 20’ye kadar kalmıştı. Her ne kadar gidiş nedeni, bir trafik kazasında yaralanan Maslahatgüzarı zahiri olarak ziyaret ise de asıl amacı, fes olayını yatıştırmak için nazikane bir hareketti. Tam iki ay önce de Maslahatgüzar, Kral Fuad’ın sayesinde Büyük Elçiliğe terfi ettirildi.

Türkiye, Mısır’dan iki meseleden dolayı şikayetçiydi; ilki, Mısır’daki vakıfların gelirlerinin Türkiye’deki enstitülere mi, yoksa şahıslara mı tahsis edilmesi sorununun çözümlenememesi ve diğeri de Mısır’daki Türk vatandaşlarının hapishanelerde ve mahkemelerde gördükleri kötü muamele idi.

Kahire’deki Türkiye elçisi Şevki Bey, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun onuncu yıl kutlamaları için Kahire’deki Türkiye Büyük Elçiliğinde, 29 Ekim’de verilen resepsiyona Mısırlı bakanların gelmeyişi, iki ülke arasındaki soğukluk için bir sebep olarak gördü. Fakat Mısır Başvekili, kabinenin İskenderiye’de toplantısının uzun zaman almasından dolayı resepsiyona katılmadıklarını izah etmek için Protokol başkanını Türkiye Elçiliği’ne göndererek üzüntülerini iade etmiştir. Şevki Bey’in resepsiyonlarına Mısır’ın yüksek düzeyli memurları katılmışsa da Şevki Bey bundan tatmin olmamıştır.

Yıl boyunca Mısır Elçisi Ankara’da çok az görüldü. Alışıklılığından dolayı İstanbul’da yaşıyordu¹².

1934 yılının başında, Türkiye-Mısır ilişkilerinde çok az bir iyileşme vardı. Türkiye Dışişleri Bakanı Ankara’daki İngiliz Büyükelçisini Peroy Lorain’den,

¹¹ PRO. F. O. 371/529/44/9, Turkey, Annual Report 1932, G. Clerk’tan J. Simon’a, İstanbul, 17 Ocak 1933.

¹² PRO. F. O. 371/17959/188083/9, Turkey, Annual Report, 1933, James Morgan’dan J. Simon’a, İstanbul, 20 Ocak 1934.

Türkiye'nin Mısır'la daha iyi münasebet kurabilmesi için tecrübesinden yararlanmak istemişti. Hatta, elçinin vereceği herhangi bir tavsiyenin ona rehber olacağını da sözlerine eklemiştir. Bu arada, Büyük elçinin son zamanlarda Türkiye ile Mısır arasında farkedilebilir bir iyileşmenin görüldüğünü Tefik Rüştü Bey de onaylatmıştır.

Bu sıralarda, Mısır'daki İngiltere Yüksek Komiseri, Türkiye ile Mısır arasında yapılacak olan ikili anlaşmaya dair Mısır gazetelerinde yayımlanan haberlere dikkat çekiyordu. Taslak anlaşmanın maddelerinden bazıları: "Türkiye'nin Mısır'dan özel olarak istediği kapitülasyonlardan vazgeçmesi, Mısır Kraliyet sarayı mensuplarının Mısır'ın teb'ası olduğunu Türkiye'nin kabul etmesi" gibi maddelerdi. Uzun bir ayrılıktan sonra, Ağustos ayı başında tekrar Ankara'ya dönen Mısır Büyükelçisi, taslak metnini beraberinde getirerek Türk Hükümetine vermiştir. Verilen bu metin bir sahife olup üç kısımdan oluşuyordu : dostluk, halk ve kurumlar.

İngiliz Büyükelçisi böyle bir taslağın olup olmadığını Tefik Rüştü Bey'den sorduğunda, olumlu cevap almıştır. Bu defa Tefik Rüştü Bey, anlaşma hakkında Percy Lorain'in fikrini sorduğunda : "Uzun zamandır sürüncemede kalan bu anlaşmanın bir an önce yapılmasını önermiştir". Bunun üzerine Tefik Rüştü Bey, P. Lorain'in tavsiyesinin son derece doğru olduğunu, zaten Türkiye Hükümeti'nin Mısır'la daha fazla birşey yapabileceği ümidinden vazgeçtiğini belirtmiştir. Çünkü Türkiye, sadece iki devletin belli bir ölçüde dost olmasını ve iyi komşuluk ne icap ettiriyorsa onun esas alınmasını arzuluyordu.

Bütün bu gelişmere rağmen, Eylül ayında, Mısır Başvekili Kahire'deki İngiliz Yüksek Komiser Vekiline: "Müzakerelerin fazla ilerlemediğini, gelecekteki gelişmelerden pek ümitvar olmadığını" söylemiştir. Bu zorluklar, kişisel kurumlardan ve değişik kaynaklardan ileri geliyordu. Söz gelimi; bazı davalara Mısır'da dini mahkemelerde bakılırken, Türkiye'de ise laik mahkemelerde bu davaların görülmesi, bir müslümanla bir gayrimüslimin evlenmesini Türkiye medeni yasası kabul ederken, Mısır'da kabul edilmeyişi gibi zorluklar vardı.

Bu anlaşma yılın sonuna kadar realize edilemedi. Zira sonbaharda Ankara'da görünen Mısır Büyükelçesi, çok kısa bir süre burada ikamet ederek tedavi için buradan ayrılmıştır¹³.

Bu tarihlerde dünya genel sulhu yavaş yavaş artan bir ivme ile bozulmaya başlamıştı. Atatürk de bunu iyi tespit etmişti. 11 Kasım 1935'te T. B. M. M. 'nin açılış konuşmasında : "Sulhün bozulmuş olmasından ızdırap duymamak mümkün değildir. Her halde, bugünkü ağır ihtilafların ortadan kalkması, medeni insanlığın başlıca dileği olmalıdır. Bizim sulh ülküsüne ne kadar bağlı olduğumuzu, bu ülkünün güvenlik altına alınmasındaki dileğimizin ne kadar esaslı bulunduğunu izaha lüzum görmüyorum".

Böyle söylemekle Mustafa Kemal Atatürk, bütün dünya devletleriyle Türkiye'nin sulh içinde yaşamasını istemiştir¹⁴.

¹³ PRO. F. O. 371/E 854/14135/13, Turkey, Annual Report 1934, P. . Lorain'den J. Simon'a, Ankara, 31 Ocak 1935.

¹⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1919-1938), Ankara 1961, s. 384.

Türkiye-Mısır ilişkilerinde, son zamanlarda meydana gelen soğukluğun, 1936 yılında sıcak bir istikamete doğru gittiğine dair işaretler görülmeğe başlandı. Bu cümleden olmak üzere, Profesörler eşliğinde, 90 Mısır'lı Üniversite öğrencisi, Temmuz ayında İstanbul'u ziyaret ettiler. Bunlar Çanakkale Boğazı'nı geçerlerken 1915'de Çanakkale harblerinde şehit olan Türk askerlerinin anıları için denize çelenk bırakmışlardır. Ayrıca bu grubun lideri, İstanbul Valisinin huzurunda Çanakkale savaşlarında Atatürk'ün kahramanlığını, Türk askerinin dayanıklılığını ve yiğitliğini öven bir konuşma yapmıştır. Mısırlılar İstanbul'da kaldıkları süre içerisinde Belediyenin ve İstanbul Üniversitesinin misafiri oldular.

Yılın son aylarında Türk basınında Türkiye-Mısır anlaşmasının yapılacağına dair yazılar çıkmıştır. Ayrıca basında, Anglo-Mısır anlaşmasının imzalanmasından dolayı yazılar da çıkmıştır¹⁵.

Bu gelişmelerin ışığı altında Türkiye-Mısır ilişkileri yaz boyunca daha fazla iyileşti. Türkiye'nin Mısır'dan özel olarak istediği ayrıcalıklardan vazgeçmesi ve Mısır'ın Milletler Cemiyeti'ne kabulü isteklerine karşı Türkiye'nin destek vermesi, Mısır'ın Türkiye'ye karşı sevgi ve şükranını güçlendirmiştir¹⁶.

Ankara'daki Mısır elçisi, Mısır'ın Milletler Cemiyetine alınması için Türk Hükümetinden yardım istemişti. Buna resmi cevap verilmeden önce Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, Ankara'daki İngiltere Büyükelçisine ; Türk Hükümeti, İngiliz Hükümetinin rızasını almadıkça Mısır'ın isteğini yerine getirmeyeceğini belirtmiştir.

İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki emellerinden kaygı duyan ve onun Habeşistan'a saldırısı üzerine birbirine paralel çizgiler üzerinde bulunan Türkiye ile Mısır, Ankara'da 7-Nisan-1937'de bir Dostluk Anlaşması ve onunla birlikte bir Oturma Anlaşması ve bir Uyrukluk Sözleşmesini imzaladılar¹⁷. Dostluk Anlaşmasının ilk maddesi; iki ülke arasında bozulmaz bir barış, içtenlikle ve sürekli bir dostluk olacağı belirtilmekte, 2. ve 3. maddeleriyle de Diploması ve Konsolosluk Temsilcilerinin karşılıklı olma şartı ile tüm ayrıcalık, bağışıklıklardan yararlanmaları öngörülmekte ve onların işlemlerine ilişkin şartlar düzenlenmiştir.

Dostluk Anlaşması 4. maddesi uyarınca onay belgelerinin Kahire'de teatisinden 15 gün sonra 26 Nisan 1938 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yapılan Andlaşma süresiz olduğundan ve o zamandan beri tarafların herhangi birince ortadan kaldırılmadığından bugün de yürürlüktedir.

Bu Andlaşma imzalanmadan önce Tevfik Rüştü Bey, Andlaşma metnini gizlice İngiltere Büyükelçisi Percy Lorain'e bildirmişti.

Tevfik Rüştü Aras, 1937 yılının sonuna doğru, Percy Lorain'e, Mısır'a resmi bir ziyaret yapmayı düşündüğünü söylemiştir. Tevfik Rüştü Bey bu ziyareti ile Türkiye ile

¹⁵ PRO. F. O. 371/E 823/44/18, Turkey, Annual Report 1936, P. Lorain'den A. Eden'e, Ankara, 28 Ocak 1937.

¹⁶ August Riter Von kral, *Kemal Atatürk's Land, The evaluation of Modern Turkey*, Translated By Kenneth Benton, Leipzig, 1938, s. 257.

¹⁷ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, 1. Cilt, (1920-1945)*, Ankara, 1989, s. 528.

Mısır arasında oluşturulan dostluğu sadece pekiştirmek değil, aynı zamanda Mısır'daki Türk teb'asının çıkarlarını ve İngiltere, Mısır ve Türkiye arasında zahiren var olan politik özdeşliğe de işlerlik kazandırmak istiyordu¹⁸.

1938 yılında Türkiye-Mısır ilişkileri iyi ve samimi idi. Hatta bu dostluk, Tevfik Rüştü Bey'in Nisan ayında Kahire'ye yaptığı resmi ziyaret ile daha da pekiştirilmiştir. Bu vesile ile 7 Nisan 1937 tarihinde imzalanan Türkiye-Mısır Dostluk Andlaşmasının onayı da yapılmıştır. 1938 yılında Türk basını, Kral Faruk'un Yaz ayında Türkiye'yi ziyaret edeceğine dair bazı haberleri neşretmiştir. Bu haber tamamen hayali idi. Zira Tevfik Rüştü Bey, Percy Lorain'e bu ziyaretin 1939 yılından önce gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını söylemiştir.

Ağa Han'ın yer aldığı, Halifeliği tekrar canlandırma ihtimali müzakerelerinde Tevfik Rüştü Bey, " Türk Hükümetinin Halifeliği tekrar canlandırmak için çok temkinli olduğunu ve hiçbir şekilde niyetli olmadığını açıkca belirtmiştir"¹⁹.

Sonuç: 1922 yılından beri İngiltere'nin koruyuculuğunda yarı bağımsız bir statüye sahip olan Mısır'ın tam bağımsızlık ve egemenliğine kavuşması için giriştiği mücadele ancak 1936'da bazı kısıtlamalar karşılığında başarıya ulaşmıştır. Gerçekten 26 Ağustos 1936'da Mısır Başbakanı Nahas Paşa'nın Londra'da imzaladığı 20 yıllık İttifak Andlaşması ile İngiltere, Mısır'daki işgaline son vererek ona bağımsızlığını tanımış, buna karşılık kanal bölgesinde bir süre için en çok 10 bin kişilik bir kuvvet bulundurmasını Mısır hükümetine kabul ettirmiş, muhtemel bir dış saldırıya karşı yardımlaşma öngörülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Krallığı arasında diplomatik ilişkiler ise daha önce 1925 yılında başlamıştı. İlk Mısır elçisi Heddeya Paşa Muhammet, 8 Mayıs 1925 tarihinde Ankara'da güven mektubunu sunmuş, Türkiye elçiliği ise bir süre bir maslahatgüzâr tarafından yönetildikten sonra ilk elçi Muhittin Paşa, 16 Mart 1926 tarihinde güven mektubunu Kahire'de sunmuştur. İki ülke arasındaki ilişkiler yavaş da olsa bazı engellere rağmen ilerleme kaydetmiştir. Nihayet, 7 Nisan 1937 tarihinde imzalanan Dostluk Andlaşması, iki ülke arasındaki menfi düşünceleri ortadan kaldırmıştır. Bu olay, iki devlet için de çok önemlidir. Zira bunun politik ilişkilere yansımaları sevindirici olduğu gibi, ekonomik ilişkilerin gelişmesine de vesile olmuştur. 28 Mayıs 1937'de Milletler Cemiyeti Başkanlığını üstlenen Tevfik Rüştü Bey, Mısır'ın bu Cemiyete katılmasını sağlamıştır. Türkiye'nin böyle davranmaktaki amacı : eski bir Osmanlı eyaletinin Mısır'ın yeni yöneticilerine hiçbir kısıtlama koymadan eşitlik esasına dayalı politik bağımsızlığını göstermekti.

Ahmet Özgiray

¹⁸ PRO. F. O. 371/21935/188083/15, Turkey, Annual Report 1937, P. Lorain'den V. Halifax'a, Ankara, 2 Nisan 1938.

¹⁹ PRO. F. O. 371/F. 1214/44/16, Turkey, Annual Report 1938, P. . Lorain'den V. Halifax'a, Ankara, 11 Şubat 1939.

